

Lyngør historiegruppe

Lyngør historiegruppe ble etablert sommeren 2015 og er en uavhengig gruppe bestående av personer som er interessert i Lyngørs historie, både i smått og stort. Gruppen har som formål å stimulere til å bevare og å gjøre kjent historiske minner knyttet til Lyngør. Disse små skriftstykkene er ledd i dette, og er skrevet av folk som har en historie å fortelle, eller som har kunnskap å dele.

Nr. 15.

Dato: 9. september 2018.

Noen glimt fra Lyngørs historie før ca. 1800

Av Knut Heidem

Som en typisk norsk uthavn har Lyngør gjennom århundrer vært preget av en kystkultur åpen mot det store utland. Historien viser flere eksempler på lokale hendelser i Lyngør som bare kan forstås i lys av nasjonale og internasjonale forhold. Et par sagaer og noen senere beretninger forteller om hendelser som har funnet sted i Lyngør. Den første fra tiden etter Harald Hårfagres samling av Norge, den neste fra borgerkrigstiden i landet, deretter en hendelse under Den store nordiske krigen, og fra hungersnøden under Napoleons-krigene.

Det er nærliggende å tro at navnet Lyngør har noe med røsslyng på øyer å gjøre. Men det fins andre meninger. Noen navnegranskere holder mer på at opprinnelsen til navnet er det gammelnorske Limgardr, Limgardssiden, Luknagardr, Lungardr, Lyngør/Lyktene. Lungarden kan bety en strekning som gir ly for vær og vind. Fra gammel tid kan en tenke seg skip som seilte eller rodde sydvestover fra Viken og andre havner langs kysten østpå. I lange strekninger måtte de seile utaskjærs. Ikke før de hadde passert Sild og Snerte øst for Lyngør kunne de seile trygt og lunt videre sørover, innaskjærs i lungarden.

På hollenderen Waghenaers sjøkart fra 1592, før det fins registrert bosetting her, står det blant annet *Tgat van Longen* – leia til og fra Lyngør.

Lignende navneformer har vi i Nordvegr / Norge – veien mot nord, eller Lofotr / Lofoten – gaupefot.

Til alle tider har folk rodd, seilt eller på annet vis tatt seg inn eller ut Vestergap mellom Lyngørsida og Askerøya. Enkelte har hevdet at dette gapet en gang bar navnet Rygjarbit, som kan bety bittet til ei trollkjerring. Mer korrekt er det nok at Rygjarbit eller gygreneset – det farlige neset – ligger ved Gjernestangen i Søndeled øst for Risør, og i gammel tid var grensen mellom Viken og Agder.

Sognegrensen mellom Søndeled og Dypvåg gikk imidlertid i Vestergap, fortsatte midt i Store Svalsund for så å svinge vestover Lyngørfjorden til Heller ved steinen «Sognebyttet», og deretter oppover i landet. Alt vest for denne grensen hørte i gammel tid til Dypvåg kirkesogn, øst for grensen hørte til Søndeled kirkesogn. Lyngør havn var således delt i to; helt til 1813 da hele Lyngør, også Steinsøya, kom inn under Dypvåg kirkesogn, senere Dypvåg kommune, senere Tvedestrand kommune som nå.

Strid og fred, folk og fe, fisk og jord

Tilfeldig bosetting har nok forekommet i Lyngør allerede i vikingtid og før, men spor finnes ikke. Et par sagaer forteller likevel om hendelser som skal ha funnet sted her eller i nærheten.

Den islandske Njåls saga ble skrevet ned på slutten av 1200-tallet, men handler om tiden ca. 900-1000, den gang enkelte norske stormenn rømte til Island fordi de ikke fant seg i Harald Hårfagres skatteinnkreving og maktutøvelse.

I sagaen heter det blant annet at islendingen Hrut Herjolvsson seilte tilbake til Norge for å hente sin «rettmessige» arv som vikingen Sote hadde «tatt vare på». Hrut fikk hjelp av kong Eirik Blodøks' enke Gunhild som ga sin sønn Gudrød i oppdrag å ta seg av Sote. Han hadde søkt opphold ved Limgardssiden, og her ble Sote fanget, fratatt «sitt» gods og festet i galgen.

Denne galgen skal ha vært en svær fløyfuru, seig og hard i veden. Etter gammel skikk ble den stående urørt i århundrer senere. Ennå på slutten av 1800-tallet sto to trær som hvite skjeletter, rett nedenfor vakthuset på Lyngørsida.

Eldgamle fløyfurer på Lyngørsida. I følge overlevert tro skal et av dem ha vært galgen til vikingen Sote.
Reidar Frank Andersens samlinger, foto fra ca. 1870.

I kong Sverre Sigurdssons saga heter det at kongen, med sin birkebeinerflokk, i år 1200 seilte att og fram langs kysten i jakten på sine fiender baglerne. Etter å ha vært i Portør og Tønsberg dro han til Oslo/Viken.

«Siden vendte han tilbake til hæren og støtte på storskipene i Askerøysund nord på Lyngørsida. Derfra seilte kong Sverre med hæren nordover til Bergen. Han lot leidangsmennene reise hjem, og satt i Bergen om vinteren. Baglerne satt i Viken og tok inn skatt og skylder der.»

Slik kan en forestille seg at storskipene til seierherren kong Sverre i år 1200 lå på Lyngørfjorden eller i Askerøysund nord på Lyngør-sida, som det heter i Sverres saga.

Erik Werenskiolds illustrasjon fra Snorres kongesagaer: Seierherrenes skip vender hjem etter slaget ved Svolder (i år 1000).

Først vel 400 år etter kong Sverres visitt finner vi det første konkrete spor etter fastboende folk og fe. Midt inne på Lyngørsida (Ytre Lyngøen) lå en jordlapp hvor *Anders Bjørnsen* er nevnt i kildene som den første husmann og strandsitter, fra 1628 til 1663. Han havnet nok her fordi hans (adelige?) hustru *Ingerid (Jonsdatter)* var en av arvingene til Gjeving gård, og Ytre Lyngøen var delt ut fra denne gården. Deres datter (ukjent fornavn) *Andersdatter* giftet seg med *Bjørn Saxeson*, og de fikk mange etterkommere som i generasjoner senere har bodd i Lyngør – helt opp til våre dager. Stedet heter i dag Vollen, og fremdeles finnes det hustuffer og steingjerder og rester etter steinbrygge ved Sønnerstrand.

Kartutsnittet viser bl.a. Vollen og Sønnerstrand på Lyngørsida, Enga på Odden og Husenga, Nordkjær og Vesterenga på Steinsøya.

Kart av Ole Brodersen, 2018. Kan kjøpes i butikken i Lyngør eller på Seiloftet.

Hans Løngøen het en kar, nevnt som husmann og strandsitter allerede i 1610. Hvor han holdt til er usikkert, han hadde vel en jordlapp og fisket ved siden av.

Hans sønn *Nils Hansen* ble imidlertid også gift med en av arvingene til Gjeving gård *Ingeborg Hans(Frans?)datter*, og kom derfor til å drive Indre Lyngør gård som ble delt ut fra Gjeving gård i 1633.

Det gjaldt å holde seg inne med jentene fra Gjeving, den gang som nå.

Jordet til Indre Lyngør gård ble kalt Enga og strekker seg nord – syd omtrent midt på Odden. Også i dette området finnes ennå hustufter og steingjerder.

Både her og på Lyngørsida lå husene ganske godt skjult fra sjøen. 1600-tallet var ingen fredelig tid, det fantes både pirater og omreisende røvere.

Enga på Odden ble dyrket helt opp til etter siste verdenskrig. Gamle folk kan huske at poteter og grønnsaker fra Enga og Vollen smakte ekstraordinært godt. Det var noe med den helt spesielle blandingen av jord og sjøsand som fantes bare her.

Steinsøya hørte til Østre Askerøy gård som fra gammelt tilhørte Verne kloster i Østfold. Etter reformasjonen ble klosteret, med underliggende eiendommer, overtatt av kongen som krongods. På 1700-tallet ble Østre Askerøy solgt til fire oppsittere.

Det var flere jordlapper på Steinsøya. Mest sentralt ligger Husenga, og her finnes ennå rester etter grunnmurer og fundament til både bolighus og fjøs.

Foto fra 2017.

Nord for Husenga ligger Nordkjær, og vest på øya ligger Vesterenga med ganske store jorder som har vært dyrket opp til vår tid.

Oppsitteren på Steinsøya ble mellom 1610 og 1627 kalt både *Jens Øytangen* og *Jens Steinsøya*.

I 1666 dukket en ny mann opp, *Nils Gudmundsen Steinsøya*. Han og hans kone (ukjent navn) fikk en stor etterslekt.

Begrepet fiskerbonde er kjent langs hele Norges kyst. Enkelte steder ga jorden mest utkomme mens fisket var attåtnæring. Andre steder var det omvendt. Øyene i Lyngør ga på 1600-tallet altså plass og utkomme til tre familier basert på jordbruk. Men fisket var nok også en viktig næring for disse familiene.

Spor etter gammel gårdsdrift finnes også innerst i Bommen på Holmen og sydøst på Steinsøya.

Nye næringer: hollendertid, svenske kapere, skip, trelast, los og losji

Forbindelse og handel mellom Holland og særlig sørøst-Norge startet allerede på 1500-tallet. I hundreårene som fulgte økte utførsel fra Norge av trelast betydelig, særlig til Holland, England og Danmark. I tillegg skjedde en stor utveksling av folk mellom Holland og Norge, spesielt sjøfolk og tjenestefolk. Hyre på hollandske skuter forekom ofte, også for folk fra Lyngør.

Longen / Lyngør er som nevnt ovenfor avmerket på hollandske sjøkart fra slutten av 1500-tallet.

I 1644 ble et hollandsk skip med maleren *Allart van Everdingen* om bord berget fra havsnød utenfor Risør. Her slo maleren seg til en tid, og laget en mengde skisser fra Risør og særlig fra naturen omkring, før han returnerte til Amsterdam og ble en av sin tids betydelige malere.

Allart van Everdingens ferdige grafikk og malerier forteller om frodige skoger og svære eiketrær som fantes

«Dengang – på våre kanter».

I året 1700 bodde det ca. 30 personer i Lyngør. De fleste livnærte seg av fiske og jordbruk, men ny virksomhet knyttet til sjø- og skipsfart var i ferd med å ta over som viktigere næringer, da Den store nordiske krigen brøt ut, som for Norges del varte fra 1709 til 1721.

Siden begynnelsen av århundret hadde det imidlertid pågått harde kamper mellom landene rundt Østersjøen hvor Nordens løve kong Karl 12. av Sverige førte krig mot Danmark, Russland og Polen/Sachsen. Etter nederlaget mot Russland ved Poltava i 1709 flyktet Karl 12. til Tyrkia hvor han ble i fem år.

Norges delaktighet i denne delen av krigen var i hovedsak å forsyne Danmark med matroser og soldater.

Langs norskekysten var likevel svenske kapere en konstant trussel. Ikke minst Arendal led store tap, og byen finansierte bygging av tre krigsskip. Det hjalp mye da

Tordenskiold i 1711 med sine skip «*Ormen*» og «*Løvendals Galley*», begge bygget i Langesund, gjorde farvannet i Kattegat og Skagerrak farlig også for svenske skip. Eksempelvis kunne han i mai 1713 levere tilbake et gjenerobret skip til madame Karen Thommesen i Arendal.

En svensk kaper ble observert i farvannet øst for Lyngør 14. mars 1714. Historien forteller at kaperen denne dagen plukket opp en gammel fisker fra Aakvaag, skjenket ham til han kom på en snurr, truet og pumpet ham deretter for opplysninger om større skuter i nærheten. Til ankers i Lyngør lå en skute fra Sannidal som var på vei til København. Et ukjent fartøy, som ga seg ut for å være en engelskmann, seilte samme

kveld inn i Lyngør havn. Skipet la seg kloss ved siden av sannidalskuta og lot noen mann gå ombord i denne. Den ukjente lot deretter ankeret sitt falle.

Folk i havna rodde ut, bevæpnet, for å se til den nyankomne. På engelsk ba skipperen om los og hjelp, men en av karene, Sakarias Sauer, ante uråd. Så gikk det ikke bedre til enn at det kom til kamp mellom inntrengerne og folket i havna. Tre svensker skal ha falt og fire-fem blitt såret. Da kaperkapteinen attpåtil fikk se at kvinnene i havna bar ved og lyng med seg opp på heia hvor de tente bål, skjønnte han at slaget var tapt. Ankeret ble kappet, sannidalskuta gitt opp og kaperen stakk til havs.

Tegneren Andreas Bloch har gitt sitt bidrag til dramaet i Lyngør havn 14. mars 1714, midt under Den store nordiske krigen.

To år senere gjorde Karl 12. sitt første mislykkede forsøk på å erobre Norge, og ved sitt andre forsøk i 1718 falt han for en kule fra Fredriksten festning i Fredrikshald (Halden).

Handel og skipsfart tok seg betydelig opp etter Den store nordiske krigens slutt. I Lyngør var det først og fremst *los-virksomheten* som økte. Skuter ble ledet inn og ut av havna, i tillegg til at mange lå i opplag om vinteren. Fortøynings- og varpepåler er i dag synlige levninger etter dette.

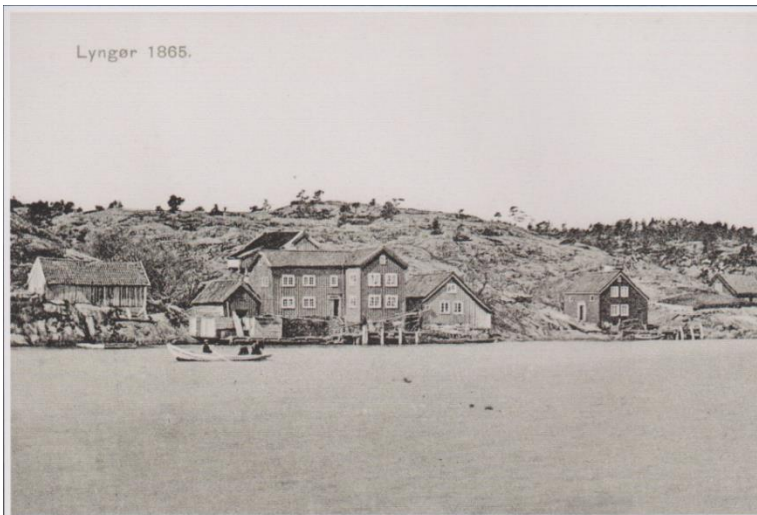
Fiskeren *Sakse Bjørnsen* levde fra 1650 til 1714. Han var gift med *Marte Andersdatter* fra Østre Sandøya. Som 25-åring, altså i 1675, var Sakse registrert som *Lyngørs første los*. Og fem år før han døde, altså i 1709, fikk han bevilling av kongen til å *skjenke øl og brennevin* i sitt hjem på Lyngørsida. I tillegg har trolig både han og Marte og andre solgt fisk og annen mat, drevet *gjestgiveri* og gitt *losji* til fremmede sjøfolk i havna, særlig hollendere, briter og dansker.

I en rapport fra 1720 heter det at Lyngør er en uthavn som ofte søkes. Da fantes det to losere her: Bjørn Saksesen på Steinsøya og Cort Hansen på Lyngørsida. Men behovet var, ifølge rapporten, *en losoldermann og fire losere*. Til sammenlikning var det i Risør *tre losere*, og behovet her var *en losoldermann og seks losere*. Det forteller at Lyngør / Longen var en av mange *utskipingshavner* for trelast, særlig eik, i «Hollendertiden». Tømmeret kom fra fastlandet og skapte arbeidsplasser der, mens Lyngør var en

betydelig los-havn, anker- og opplagsplass.

I løpet av 1700-tallet var det i Lyngør ikke mindre enn 19 losere, hvorav fire losoldermenn. Dette utsatte yrket var ofte knyttet til nær familie; kunnskap ble overført fra far til sønn og til datter. Eksempelvis var Henrik Olsen Haukedal los i Lyngør fra 1742 til 1782. Hans stesønn Ingebret Ingebretsen var deretter los fra 1787 til 1823. Ingebret og hans kone Kirsten Eriksdatter fikk ni barn, hvorav alle fem sønnene ble losere. Familien bodde i et hus som sto på den sydvestlige pynten av Holmen. I dag heter huset som står her nettopp «Pynten».

Også annen næring tok seg opp: utskipping av trelast, av hummer og ål. I sin tur skapte dette behov for losji og for mat og skjenkevirksomhet. Det er ikke så lett å dokumentere denne næringen, men losen og fiskeren Sakse Bjørnsen og ektefelle Marthe på Lyngørsida fikk som nevnt ovenfor skjenkebevilling allerede i 1709.

«Klosteret» på Steinsøya ble bygget i slutten av 1720-årene og var nok lenge havnas største bolig, losji- og skjenkested.

Losoldermann Nils Evensen og frue Rannei Tellevsdatter, tre barn og tjenestepike bodde fra 1790 i «Klosteret».

Reidar Frank Andersens samlinger, foto fra 1865.

Losene og deres familier var mest tallrike på 1700-tallet. Men mot slutten av hundreåret kom det også til andre yrkeskategorier, og nå knyttet til selvstendig *norsk* skipsfart. Det var matroser, båtsmenn, seilmakere og styrmenn, skippere og parts-redere.

Vakthuset på Lyngørsida. Så lenge losere har virket i Lyngør havn har denne høyden på Lyngørsida vært et gunstig utkikkspunkt. Huset på bildet ble oppført til bruk for tollere i 1878 og ble også brukt av losere.

På Storvalen ovenfor Vardvik, ca. 400 meter lenger sør, lå et vakthus oppført av los-familien Henriksen. Her sto opprinnelig også den optiske telegrafen. *Reidar Frank Andersens samlinger, foto fra 1939.*

Lyngør var en viktig los-havn allerede på 1600-, men særlig på 1700-tallet. De fleste bodde på Lyngørsida/Vardvik, men også på Holmen og Steinsøya. Mange fant en våt grav.

Christian Krohg: Los ved roret/Seil i le.

Skipsfart og skole, krig, nøytralitet og nød

Jacob Aall har gitt en levende skildring av uthavner på Agder-kysten ved hundreårskiftet 1700/1800:

«I de simple Huse (mellem Arendal og Riisøer) fandtes ofte store Kapitalister, og de i en fordelagtig Fragtfart omseilende Skibes betydelige Remisser skabte hurtigen en ny Kjøl (....)

Mange Familiers Formuer var virkelig for betydelige at regne efter vort Lands Leilighed».

De fleste redere i vårt distrikt holdt til på Borøya, Bota og Eidbo, men to husholdninger i Lyngør kan også ha falt i Aalls kategori, nemlig:

Skipper, parts-reder og borger til Østerrisøer Elling Nielsen med frue Anne Knutsdatter, fem barn og to tjenestefolk, som bodde sydøst på Holmen i familiens hus «Fedreheim». Før det brant i 1884 var dette et av de største hus i havna.

I det største huset på Lyngørsida bodde skipper, partsreder osv. Jens Christophersen med frue Anne Marie Beruldsdatter, to barn og to tjenestefolk i huset som i dag kalles «doktorhuset».

Selvstendig norsk skipsfart skapte i sin tur behov for skole som det var i Lyngør på slutten av det syttende århundre. For å navigere var det nødvendig å kunne regne. Forhandling om frakter, ute og hjemme, krevde kunnskaper i rettskrivning, språk og

geografi. Historie, morsmålsundervisning, katekismus og bibelhistorie hørte også med. En tjenestekar i «Fedreheim» het Thomas Brath, og han var samtidig også lærer på omgang-skolen som holdt til i dette huset på Holmen. Lærer Brath underviste fortrinnsvis i regning, skrivning og morsmål.

Fruene Anne Knutsdatter og Anne Marie Beruldsdatter var ansvarlige for driften av skolen, og tok seg av opplæringen i bibelhistorie, salmevers og mere til. Innbyggerne i Lyngør var altså etter måten både kunnskapsrike og velorienterte.

Huset på pynten til venstre er fra 1848, tidligere lå det her et mindre svalgangshus hvor losfamilien Ingebretsen

bodde. Midt på bildet ligger «Fedreheim», et midt-gangshus i to etasjer som var Lyngørs omgang-skole fra slutten av 1700-tallet til 1826, da skolen fikk fast lokale i huset til skomaker Anders Hansen sydvest på Holmen. Trolig er den øvrige bebyggelsen sydøst på Holmen i store trekk som den var på 1700-tallet. Til høyre brygge, båt og hus sydvest på Odden.

Tegningen fra ca. 1850 av «Fyrdiriks» er den eldste «før fotografiske» illustrasjon av Holmen og Odden.

Som Jacob Aall skrev var enkelte også ganske velstående, i likhet med andre langs kysten. Det gjaldt dem som på ulikt vis hadde tatt del i den florisante handelen som det nøytrale Danmark/Norge nøt godt av i de siste tiårene av 1700-tallet og fram til 1807. Stormaktene kriget, de nøytrale handlet og tjente penger!

Velstanden var imidlertid langt fra rettferdig fordelt, heller ikke i uthavnene. Men særlig var det fattigdom og til tider sult og nød blant allmuen i innlandsbygdene. Christian Lofthuus' virksomhet og tragiske skjebne kan være stikkord her, senere også Hans Nielsen Hauge. Tilstanden i norske lokalsamfunn var en følge både av lokale forhold, av politikken som ble bestemt i København, og av den internasjonale situasjonen.

Å føre en troverdig nøytralitetspolitikk mens stormaktene kriger er en vanskelig balansekunst som kongen og hans rådgivere i København ikke alltid lyktes med. Et eksempel er da dobbelt-monarkiet høsten 1800 gikk inn i en allianse med andre nøytrale stater som Sverige, Russland og Preussen, og dannet det såkalte Væpnede nøytralitetsforbund. Konvoier fra forbundets handelsskip skulle fra nå av bli beskyttet

av egne orlogsfartøyer, uten å tillate britisk kontroll av skipene.

Sjømakten England så på dette som en fiendtlig handling, og mente at Danmark /Norge gikk fra å føre en defensiv til en mer offensiv nøytralitet. En rekke fiendtlige handlinger fra begge sider fulgte:

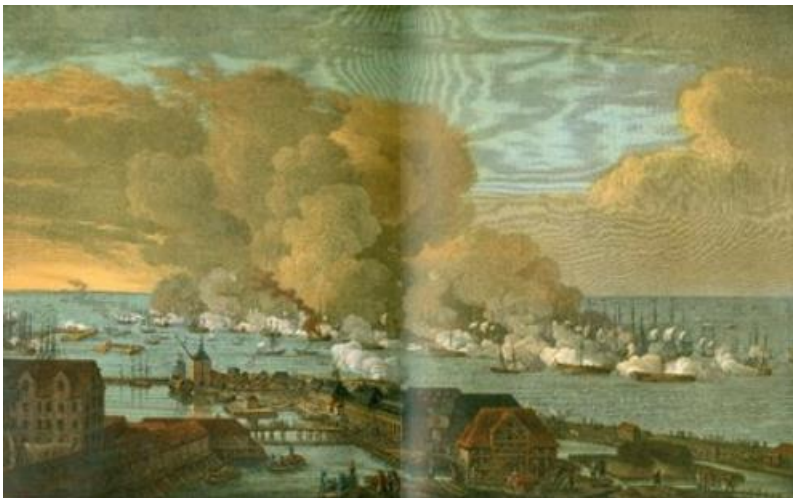
Britene økte straks sin kaper- og orlogsvirksomhet i de nordlige farvann. I januar året etter ble 149 dansk/norske skip *beslaglagt* i britiske havner, et av dem en kragerøbrigg som lå i Yarmouth med reservelos Aanon Olsen fra Lyngørsida om bord. Han bodde med sin familie i et hus rett øst for Christophersens hus.

21. mars 1801 år krysset en stor orlogsflåte under ledelse av admiralene Hyde Parker og Horatio Nelson i Øresund.

Åtte dager senere utgikk en befaling fra København om å *beslaglegge skip og varer* som tilhørte den britiske regjeringen.

2. april slo Parkers og Nelsons flåte til mot Københavns red, og tvang Danmark/Norge ut av Det væpnede nøytralitetsforbund, som etter Englands mening var en offensiv allianse av nøytrale stater.

Deretter fulgte seks års florissant dansk/norsk handel. Krig mellom Danmark/Norge og England ble det først i 1807, etter flåteranet i København.

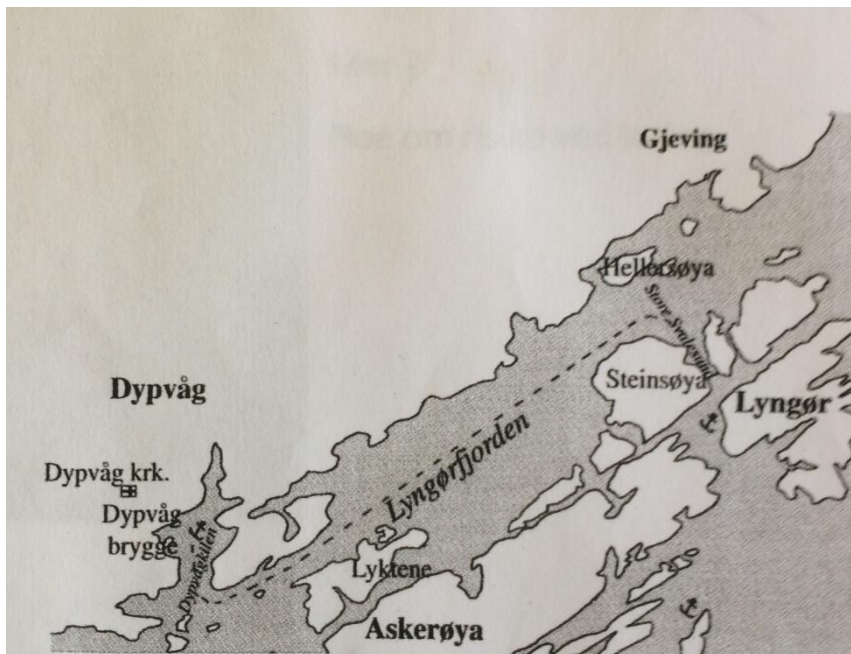
*Københavns red 2. april 1801.
Nelson fortsatte å skyte etter
Parkers ordre om å innstille.*

*I see no white flag, skal Horatio
ha sagt og satte kikkerten for
sitt blinde øye...*

Det var således dramatiske tider til sjøs og til lands da handelsskipet *Elsabe Maria* fra Rostock, kaptein Nikolai Seegert, i slutten av mars 1801 på sin ferd nordover hadde observert en mektig britisk orlogsflåte i Øresund. *Elsabe Marias* last var hvete bestemt for Liverpool, men i Skagerrak kom hun ut for kontrari vind og måtte søke nødhavn i Lyngør 6. april. Her ble den fullastede hveteskuta liggende, og ryktet om henne spredte seg raskt.

Lørdag 18. samlet det seg en flokk på mellom 200 og 300 mann fra Dypvåg, Holt, Flosta, Ø. Moland og Søndeled. De *kapret/beslagla* *Elsabe Maria* og bukserte henne fra Lyngør inn i Dypvågkilen.

Hit strømmet det til folk helt fra Tromøya og Øiestad, og tre dager senere ble skipets lasteluger åpnet, trass i formaninger om ikke å gjøre det. Men nøden drev allmuen til å handle *i Kongens Navn...* De kjente nok til Københavns 23 dager gamle befaling.

Kartutsnitt av Elsabe Marias ferd fra Slengen i Lyngør til Dypvågakilen.

En øvrighetshetsperson, den kongelige tollbetjent Andreas Aall Bjering, var til stede da tilsammen 1609 personer, hvorav 19 fra Lyngør, fikk utdelt korn. Ingen betalte, men tollbetjenten førte liste over hvem som hadde fått. Betaling skulle skje når hungersnøden var over.

Fortellinger om den lovstridige tildragelsen spredte seg, men øvrigheten valgte å ligge lavt – det var tross alt bare vel tre uker siden befalingen fra København var gått ut om *beslagleggelse* av britiske skip og varer. En kommisjon ble nedsatt og en femårig rettsprosess endte uten noen dom!

Den første pålitelige folketellingen er fra 1815, og den viser at det da bodde 193 mennesker i Lyngør.

På Lyngørsida var det 13 hus med til sammen 85 sjeler. På Holmen ti hus og 51 personer, på Odden tre hus med 12 personer, og på Steinsøya syv hus og 45 personer i alle aldre. 86 % levde i husholdninger med hovedforsørger knyttet til skipsfart: fire redere, fire skippere, tre styrmenn, to matroser, en tømmermann og seks enker etter sjøfolk.

Videre en losoldermann, seks faste losere, syv reserveloser og fire enker etter losere, hvorav en fungerte som reservelos.

I havna var det også 13 tjenestepiker, to landhandlere, to skomakere, en jordmor og en lærer, samt noen eldre og fattiglemmer. Nesten 40 % var barn. Hver familie telte i

gjennomsnitt 5,7 personer.

Historien har vist en utvikling fra tidlig 1600-tall med tre små gårdsbruk, til nesten 200 innbyggere med en rekke ulike yrker i 1815. Videre hvordan lokale hendelser har skjedd på bakgrunn av større nasjonale og internasjonale forhold, noe som er et kjennetegn ved kystbyer og uthavner i Norge. Folketall og virksomhet i Lyngør, særlig skipsfart, økte sterkt på 1800-tallet, spesielt etter at den britiske Navigasjons-akten ble opphevet i 1849, men det er en annen historie.

I følge Riksantikvaren er Lyngør i dag den største uthavna på Sørlandet – en landsby ved havet med fast bosetting, og i 1991 kåret til Europas best bevarte tettsted. Mange av dagens fastboende har århundrelange aner i havna. Takk til disse, til andre fastboende og nesten fastboende.

Kilder:

Aall, Jacob: Erindringer som Bidrag til Norges Historie 1800-1815. 2. Udg. Chra. 1859, s. 48.

Bjorvatn, Øyvind: Da Lyngør-folket jaget svenskene. I: Dengang – på våre kanter. Årbok 2000.

Danielsen, Daniel og Sophus Jensen: Dypvåg gårds- og slektshistorie. 1-3. Oslo 1965.

Fritzner, Nini: Lyngør – Europas best bevarte tettsted. I: Norsk Sjøfartsmuseum, årsberetning 1991, Oslo 1992.

Frognes, Knut / O. A. Øverland: Røvertokter mot Lyngør. I: Dengang – på våre kanter. Årbok 2016.

Marcussen, Simon: Lyngør i våre hjerter. Tvedestrand 2007.

Masdalen, Kjell-Olav: Loser og losvesenet i Lyngør. En historikk. Aust-Agder-Arkivet 1994.

Munch-Møller, Marthe Glad: «Ligesaa godt kan Livet tages, som at døe af Hunger». I: Dengang – på våre kanter. Årbok 2017.

Munch-Møller, Marthe Glad: Med plikt til å redde sine liv. Hungersnød og protest i Dypvåg i 1801. Universitetet i Oslo, masteroppgave våren 2010.

Nilsen, Sigrid E.: Elsabe Marias hvetelast. I: Aust-Agder-Arv 2007.

Nilsen, Sigrid E.: Det kom et skip til Lyngør. I: Aust-Agder-Arv 1999:50.

Sverres saga. Oslo 1994, s. 181.

Vest-Agder og Aust-Agder fylkeskommune: Uthavnene på Sørlandet. **Veileder.** Vedlikehold og utbedring av bevaringsverdige bygninger og anlegg i kystsonen i Aust-Agder og Vest-Agder. 2015.